

Kalákában a civilekért, a kultúráért és a helyi értékek megőrzéséért

Egy komplex fejlesztési folyamat elindítása és mentorálása a dél-hevesi térségben

„Hol vannak az emberek? – kérdezte később a kis herceg. – Itt a sivatagban olyan egyedül van az ember. – Nincs kevésbé egyedül az emberek közt sem – mondta a kígyó. Az emberek nem érnek rá, hogy bármit is megismerjenek. Csupa kész holmit vásárolnak a kereskedőknél. De mivel barátkereskedők nem léteznek, az embereknek nincsenek is barátaik.” (Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg)

A klasszikussá vált felnőtteknek is szóló meséből, *A kis hercegből* idézett 2015. november 28-án a Hevesen a „Fókuszban a dél-hevesi térség értékei” címmel megrendezett projektzáró rendezvényen *Bedécs Mária*, a projekt ötletgazdája. A kis herceg üzenete ma is aktuális: hat bolygón tett látogatása tanítja meg, miképpen *nem* szabad élni. A Földön az első kissé keserű figyelmeztetést a kígyótól kapja, amikor magányosságról panaszkodik. Tehát társai között is egyedül van az ember? A nagy titkot a rókától tudja meg, aki elárulja neki, hogy az élet értelme a szeretetben, a kapcsolatteremtésben rejlik, ez az egyetlen módja, hogy az emberek kitörjenek magányuk börtönéből. A mai világban nagyon fontos az összefogás, a cselekvő, tenni akaró közösség. Azon településeken, ahol aktív civil

közösségek tevékenykednek, élhetőbbé válik a település, kevésbé akarnak máshol otthont teremteni a fiatalok is. A „Kaláka” program a közösségi létről, egymás önzetlen segítségéről szól.

Előzmények

Heves megyében a dél-hevesi térség olyan területe az országnak, amely gazdaságilag, turisztikailag és kulturálisan is halmozottan hátrányos „minősítésben” éli hétköznapjait. A térség, annak ellenére, hogy történelmi nevezetességeinek, természeti örökségeinek és kiemelkedő projektjeinek köszönhetően dinamikusan fejlődő megyében található, a mai napig a létfenntartásért küzd. A hevesi térség foglalkoztatási és munkanélküliségi mutatói jelentősen gyengébbek az országos, de a megyei aránynál is. (A térségi foglalkoztatási ráta közel 10 százalékkal alacsonyabb, a munkanélküliségi ráta 2,6-szor magasabb az országosnál. A foglalkoztatás a térség egyik legégetőbb problémája. A legrosszabb helyzetű településeken 10 % körüli, illetve ahhoz közelít a tartósan munkanélküliek aránya. A térség településeinek több mint felére jellemző, hogy a háztartások kétharmadában nincs foglalkoztatott.)

Az Átány székhellyel működő Csillagfalú Közhasznú Egyesület lelkes vezetői, *Bedécs Mária* és *Székely Csaba* látva és tapasztalva a térség tehetetlenségét, az emberek elidegenedését, a családon, településen, térségen belüli személyes, emberi kapcsolatok kiüresedését, határozták el a térség megmozgatását, a szomszédos kapcsolatok újjáélesztését. E nemes gondolattal és célkitűzéssel a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodája is azonosulni tudott, hiszen ahhoz, hogy a „hátrányos helyzetű” jelző leküzdhető legyen a jelentős társadalmi, gazdasági, környezeti válságoktól sújtott térség versenyképességének megalapozásához először az élhetőségét kell biztosítani – ennek megteremtésében a kultúrának, a közművelődésnek, a tevékeny közösségeknek jelentős szerepe van. A térség fejlődésének fontos alappillére lehet a partnerség kialakítása, alapvető szükséglet a különböző szinteken és területeken működő helyi intézmények, szervezetek, valamint a magánszféra együttműködése. A térségben gyengék a helyi közösségek, a civil szféra szerepvállalása, aktivitása, érdekérvényesítő képessége. A szociális felzárkóztatás, a mélyszegénység kezelése, a társadalmi lecsúszás megállítása viszont részben meg-

valósulhat közösségfejlesztő programok segítségével. Ösztönözni kell a helyi lakosságot az önszerveződésre, meg kell mutatni ezek előnyeit. Ennek a feladatnak a megvalósítására vállalkozott az iroda a Csillagfalu Közhasznú Egyesülettel karöltve a „Kalákában a civilekért, a kultúráért és a helyi értékek megőrzéséért” térségi fejlesztési programban.

Miért éppen kaláka?

A program címe egy régi, több évszázados együttműködési formára, a kalákára utal, s hívja fel a figyelmet annak előnyeire. Vannak olyan évszázados hagyományok, amelyek megfelelően alkalmazva egy-egy területen ma is időszerűek és helytállóak. A kölcsönösségen, egymás önzetlen segítségével alapuló kalákához való viszonyulás megoldás lehet a kihívások kezelésére.

A Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótárának meghatározásában a kaláka a közösen, nem pénzért, hanem egymás megsegítésére kölcsönösen végzett munka, melyre hívogattak. Ilyen volt például a fonó, a dörzsölő, a fosztó, vályoghordás, építkezés, terménybehordás. Némely vidéken (pl. erdélyi magyarság között) szokásos volt, hogy nagyobb munkában (mint a házépítés) több család önkéntesen segít, összedolgozik a viszonyosság alapján, vagyis

adandó alkalommal ők is megkapják a közösség segítségét.

A települések lakossága, a civil szervezetek tagsága az élet számos különböző területén tevékenykedő emberekből áll. Az egyes települések külön-külön kevésbé, de együtt már sokrétű szaktudással vagy infrastruktúrával rendelkeznek. A települések az egymáshoz való közelségükből fakadóan ezekkel a tudásokkal, rendelkezésre álló erőforrásokkal segíteni tudják egymást.

A kalákában végzett munka vagy a közösen épített ház ma egyre ritkább, de nem tűnt el teljesen, és e hagyomány talán új formában születhet újjá. Ezt a hagyományt kívánta a megyei iroda és a Csillagfalu a dél-hevesi térségben újjáéleszteni – a kezdeményezés keretében a kultúra területén látták meg a megvalósító partnerek azt a kitérési lehetőséget, amely biztosítja a lakosság számára az egymással való együttműködések kiépítését, mely hosszú távon pozitívan befolyásolhatja a terület gazdaságát, turisztikai adottságait, a lakosság általános műveltségét.

A Csillagfalu Közhasznú Egyesület által kezdeményezett alapötlet Ponyi László, a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodája korábbi vezetőjének javaslatára kiegészült a helyi értékek feltárásának, gyűjtésének, megőrzésének előtérbe helyezésével. A települési értékek számbavételén, a hagyományörzésen, hagyomány-

Átányi nyitórendezvény, kömlői cigánytánc

ápoláson keresztül elindulhatott egy olyan közösségfejlesztési folyamat, mellyel megeremthető és megerősíthető a helyi identitás, az emberek közösséghez való tartozásának igénye, hozzájárulva a térség gazdasági fejlődéséhez.

Az első lépések

2015 februárjában történt az első konkrét egyeztetés a módszertani iroda és az Egyesület között. Átányban. A projekt megvalósítói lefektették a nyolc hónapon át tartó program (2015.04.24–2015.11.28.) alapjait, meghatározták az elveket, a programba bevonni kívánt településeket, a szakmai napok tematikáját. Az egyesület eredeti elképzelése szerint 14 település bevonásával jött volna létre a kaláka, de a Művelődési Intézet javaslatára az együttműködés kiterjedt Heves megye M3-as autópályától délre fekvő 25 településére is (Átány, Besenyőtelek, Boconád, Dormánd, Egerfarmos, Erdőtelek, Erk, Heves, Hevesvezekény, Kisköre, Kömlő, Mezőszemere, Mezőtárkány, Pély, Poroszló, Sarud, Tarnabod, Tarnaméra, Tarnaörs, Tarnaszentmiklós, Tarnaszentmiklós, Tarnaszentmiklós, Újlőrincfalva, Zaránk). E települések önkormányzatait, civil szervezeteit, közművelődési intézményeit, szakembereit, turisztikai és gazdasági szervezeteit,

A Tarnaszentmiklői Nótafa Táncsoport Hevesvezekényen

Dél-Heves településeinek értékiállítására Hevesen

ifjúsági közösségeit, valamint a térség aktív lakosságát invitálták a kulturális kalákába. Az érintett terület elnéptelenedő, elszegényedő, idősödő, de kitörési utat kereső, sajátos, egyedi értékekkel rendelkező településekből áll Heves megyében. A viszonylag egyszerű szerkezetű program alapja, hogy a települések civil szervezeteinek összefogásával jöhet létre a térségi, kulturális kaláka. A projekt küldetéseként megfogalmazódott, hogy az együttműködő szervezetek a lehetőségeikhez mérten mindent megtesznek a szektorok, továbbá a települések közötti párbeszéd és együttműködés fejlesztéséért. Ennek érdekében minden települést igyekeztek a szervezők személyesen megszólítani, meghívni az együttműködésre, a közös gondolkodásra és az azt előkészítő közösségi napra. Arra kérték a településeket, hogy a közművelődési intézmények, közösségi színterek, az önkormányzat és a civil szervezetek összefogásával mutakozzanak be egymásnak egy közös, nagy nyitórendezvényen értékekkel, hagyományörző csoportjaikkal. Az első közösségi napon mutatkozott be többek között a hevesi Sarkifény Zenei Csoport és Mazsorett Csoport, az egerfarmosi Tűzkerék Néptánc Együttes, a tarnabodi roma fiatalokból álló hagyományörző csoport, a mezőtárkányi Gyöngyvirág Nyugdíjas Klub tánc csoportja, a kömlői Kale Romale autentikus cigánytáncokat bemutató csoportja. Ezen az első közösségi napon ismertették a szervezők azokat az elképzeléseket, programokat, amelyeket a 2015-ös évben a térségben terveztek megvalósítani. A terveket felvázoló előadásokat a térség 14 településének értékiállítására, hagyományörző csoportjainak bemu-

tatkozása tette igazán felejthetlenné. Ezek során fény derült arra is, hogy mi az a görbe, hogyan néz ki a vízen kullogó, milyen az igazán finom herőce vagy a krumplis-túrós ganca és mit érdemes a szilvából főzni?

Hogyan tovább?

A kezdeményezést a kapcsolódások és szinergiák sokasága tette komplex fejlesztéssé: a módszertani iroda a nyitórendezvényt követő közösségi napok helyszíneit és időpontjait tudatosan illesztette az egyéb projektjeihez. A Kaláka közösségi napjait kapcsolták Kapunyitogató programokhoz, értéktári rendezvényekhez, és a fejlesztendő térség települései szolgálták helyszíniül a projektalkalmak túlnyomó részének, így a Mi is érték vagyunk – ifjúsági értékőr hálózat létrehozása projekthez, a Segíts

nekem – motivációs mentorprogramhoz, a Települési Partnerségi Kezdeményezésekhez. Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodája által indított feladatfinanszírozási programok egymást erősítve indították el és erősítették a fejlesztési folyamatot, biztosítva a szakmai programok közti szinergiát.

A nyitórendezvény 14 települést mozgósított a térségben, s ezt követően 6 alkalommal hívták össze a szervezők az érintetteket dél-heves különböző településein, melyek keretében intézményeket, szervezeteket látogathattak, jó példákkal ismerkedhettek meg. Az alkalmak során olyan területeket tárgyaltak, amelyek elsősorban a civil, a kultúra és a helyi értékek tárgykörében mozognak hat központi témát körüljárva. A közösségi napok hat településen (Átány, Tiszanána, Kömlő, Kisköre, Tarnaörs, Hevesvezekény) a következő témák mentén szerveződtek: ifjúsági közösségek fejlesztése, az ifjúság közösségi életbe történő aktív bevonása; közösség- és gazdaságfejlesztés; kultúra és turizmus, településmarketing; közösség, mint érték; a hátrányos helyzetű rétegek integrációja; az amatőr művészeti tevékenység szerepe a közösségi művelődés rendszerében.

A közösségi napok lényege a kapcsolatok kialakítása, közösségek létrehozása, egymás megismerése, és a gyakorlati megvalósításra való felkészülés volt. Minden egyes közösségi napon

Sarudi kosárfonó Tarnaörsön

Szóni tanulnak a fiatalok Tarnaörsön

az adott település bemutatva feltárni kívánt, vagy már feltárt és összegyűjtött értékeit. A települések munkatársai ösztönözve voltak arra, hogy a helyiek megmozgatásával betekintést nyújtsanak az értéktári munkába a helyi közösség tagjai, valamint a térség más településeiről érkezők számára egyaránt. A közösségi napok alkalmával többek között a helyi kézművesek, mesteremberek munkájával ismerkedhettek a résztvevők: a mesterségbemutatókon kipróbálhatták az egyes kézműves mesterségek technikáit, fogásait, közte a kosárfonást, a halászhaló készítést, a seprűkötést, a fafaragást, az üvegfestést, a csipkeverést, a szövést, a hímzést, a mézeskalács díszítést. Emellett helyi népi ételek készítésének technikáit ismerhették meg: a csigacsinálást, a herőce sütést. Az érdeklődők a települések jellegzetes paraszti ételeit is megkóstolhatták: megízlelhatték a botratekerics levest, az átányi szerelmes levelet, a helyi termelői mézzel készített mézeskalácsot és mézket, a tökmagtortát, a helyi lekvárokkal ízesített palacsintát.

A közösségi napok szakmai előadói között szerepelt *Polyák Albert*, a Nemzeti Művelődési Intézet megbízott főigazgatója; *dr. Balácsi Károly* közösségfejlesztő; *Rézműves Melinda*, a hodászi roma tájház vezetője; *dr. Horváth Zsolt*, a Pannon Térség Fejlődéséért Alapítvány elnöke; *Sütő Attila*, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet stratégiai tervező referense; *Almádi János*, a Tisza-Tarna-Rima Mente Fejlesztéséért Közhasznú Egyesület elnöke; *Máté György*, a Néprajzi Múzeum fősztályvezetője; *dr. Dávid Lóránt*, az Eszterházy Károly Főiskola Gazdaságtudományi Intézetének taneszközvezetője; *Pataki Sándor*, az Eger

Készül a herőce Kiskörén

Térsége Turisztikai Desztináció Menedzsment Egyesület elnöke; *Forgács István* romaügyi szakértő; *Erdészné Turcsányi Katalin*, a Harmónia Alapfokú Művészeti Iskola művészeti vezetője; *Lázár Péter* drámapedagógus; *Szekeres Jánosné*, a Zéta Kulturális Egyesület elnöke; *ifj. Herman István*, a Heves Megyei Értéktár Bizottság elnöke; *Kovácsné Somogyi Mónika*, az Egri Norma Közhasznú Alapítvány (Heves Megyei Civil Információs Centrum) szakmai vezetője; valamint a Nemzeti Művelődési Intézet több kollégája.

Csigacsinálás Sarudon

A nyolc hónapos program végén a térség települései egy közös nagyrendezvényen, a Hevesi Kulturális Központban mutatták be kulturális, építészeti, gasztronómiai értékeiket, hagyományörző csoportjaikat, továbbá ismertették az elért eredményeket, s tervezték a folytatást.

Eredmények

A nyolc hónapon át tartó elhivatott munka eredményeképpen – Imre Károly közművelődési szakember hevesvezekényi előadásának szavait idézve – egyfajta „szellemi atomrobbanás” ment végbe a térségben.

Összesen 17 bevont település, több mint 20 művelődési alkalom, közel 2 000 fő résztvevő, 21 helyi, valamint térségben élő kézműves mesterségének bemutatása, közel 100 fő önkéntes 300 munkaórája, s több mint 20 civil szervezet aktív közreműködése bizonyítja a kalákában végzett munka sikerességét.

Létrejött Heves megye első ifjúsági értékőr csoportja, akik a mai napig

Heves megye első ifjúsági értékőr csapata

azért dolgoznak, hogy megmentsék és továbbadják Tiszanána értékeit az utókornak, s ehhez Értékőr Újságot is szerkesztettek. Két településen a helyi fiatalok ifjúsági házat vehettek át közösségi programjaik megvalósításához. Az összefogás erejével elindult a helyi értékek feltárása: a térség tíz településén indult el az értékek gyűjtése, és hat településen alakult meg 2015-ben a települési értéktár bizottság a helyi lakosok aktív közreműködésével.

A gazdaságfejlesztés területén előrelépést jelentett, hogy a nyitórendezvényt követően Hevesen a Csillagbojtár Nonprofit Kft. vidékfejlesztési konferenciát szervezett, melynek fő témája az önellátás és a szociális szövetkezetek létrehozásában rejlő lehetőségek voltak, felvázolva a térség jelenlegi gazdasági helyzetéből való kilábalás egy lehetséges módját.

Ecséd, Heréd, Heves és Kisköre önkormányzatának összefogásával közös gazdaság- és területfejlesztési cég alakult meg az európai uniós források minél teljesebb körű felhasználása érdekében, melyhez a térség többi településének mihamarabbi csatlakozására is számítanak. Így a társaság terve, hogy mind a 38 önkormányzat tagja legyen a fejlődésért életre hívott összefogásnak. Olyan csapatot szeretnének szolgálatba állítani – az elérhető uniós források lehívására –, amelynek tagjai helyi kötődésük révén jól ismerik a térség adottságait.

Egerfarnos, Besenyőtelek, Dormánd, Mezőszemere, Mezőtárkány települések együttműködésében pe-

dig közös rendezvény született meg. A „Kalákára” építve tovább kívánják fejleszteni a térség települései között elindult együttműködést. Egy kiadványban szeretnék összegyűjteni a Mátra és a Tisza-tó között, a Dél-Hevesben fekvő települések természeti és épített értékeit, kulturális, hagyományőrző programjait, adottságait, turisztikai attrakcióit, kulturális útvonalat kínálva a térségbe látogatók számára. Terveik szerint a kiadvány elkészítését a térség településeiről kiválasztott szakmai team tagjai ellenszolgáltatás nélkül, önkéntes munkában fogják elvégezni, ezáltal is erősítve a kaláka eszményét, a „Kaláka program” továbbélését.

A program legnagyobb sikere az egyes települések önkormányzatai és a civil szervezetei közötti együttműködés megerősödése, a civil lakosság egyre nagyobb arányú részvétele a települések kulturális életében. A közösségi napok témái, előadásai, a megismert amatőr művészeti csoportok, azok előadásai, a közös beszélgetések ötleteket adtak a települések számára a további kulturális programok életre hívására, megvalósítására, ezek nyo-

mán további közösségi alkalmak és új közösségek szerveződtek.

Az összefogás a lakosságot arra ösztönözte, hogy aktív tagjai legyenek a településnek, a helyi közéletnek. A kulturális események találkozási pontként szolgáltak, és felelevenítették a jószomszédi kapcsolatokat. Új barátságok és új kulturális együttműködések születtek – sikerült elérni az egyik fontos kitűzött célt: ismerjék meg egymást a települések, hiszen egyre több, a térségben tevékenykedő amatőr művészeti és hagyományőrző csoport kapott meghívást a különböző települési rendezvényekre, falunapokra.

Folytatás

A projekt nem érte el Dél-Heves minden települését, így mindenképpen érdemes a területtel a továbbiakban is foglalkozni, és azokat is bevonni, akik a kezdeményezésben eddig passzív maradtak. Célszerű kisebb kört megszólítani, célzottan megkezesni, koncentrálni az egymáshoz közelebb lévő településekre. Alkalmos módszerek lehetnek a partnerségi kerakasztalok vagy a közösségi tervezés, akár települési szinten, akár 3-4 település bevonásával, amely koncentráltabb fejlesztést tud megvalósítani.

Az ötletgazda Bedécs Mária a zárórendezvény során köszöntőjében fogalmazta meg a program kívánt jövőképét:

*„Ember és ember között épüljön sziklaszilárdaságú kapcsolat, melyhez egy mozgalom kell, hogy keressük és meg is találjuk az együttélés örömét. Fontos, hogy a jó példa hasson, az együttélés pozitív eseményei, ne csak kis körben kapjanak figyelmet. Ez az idők szava, ez térségünk jövője. Ha so-
kan leszünk, pusztá létünkkel is meg tudjuk változtatni a társadalom hanglejtését.”*

CSULÁK-MULITER MARIANN 2009-ben végzett az Eszterházy Károly Főiskola Andragógia szakán felnőttképzés szervező és művelődésszervező szakirányon, majd tanulmányait 2012-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Andragógia mesterszakán folytatta. 2009-2011 között felnőttképzési szolgáltatási koordinátorként tevékenykedett egy Európai Unió által támogatott projektben, majd képzési felelősként dolgozott az Egri Kulturális és Művészeti Központban. 2011-2013 között pályázatíró és projektkoordinátor, 2013-tól oktatás-és vizsgaszervezőként, majd képzési központ vezetőként dolgozott a Perfekt Zrt. Heves Megyei Irodájában. 2014 novembere óta a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodájának módszertani referense.